

20. Демократическое правовое государство и гражданское общество в странах Центрально-Восточной Европы. – М., 2005. – С.12-24.
21. Козлова Е. И., Кутафин О. Е. Конституционное право Российской Федерации: Учебник. – М., 1995. – С.84-85.

УДК 351.77:616.006(477)

С.Г. Бугайцов

ПРАВОВІ ПИТАННЯ НАДАННЯ ОНКОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ УКРАЇНИ

Злоякісні новоутворення, за даними Національного канцер-реєстру України при Інституті раку МОЗ України, обумовлюють 15% всіх випадків смерті та 26% – втрати працездатності населення. У нашій державі щороку реєструється понад 160 000 нових випадків злоякісних новоутворень (335,6 на 100 000 населення), а помирає щороку з цієї причини 90 600 онкологічних хворих (189,6 на 100 000 населення). На обліку в лікувально-профілактичних закладах онкологічного профілю перебувають понад 850 000 хворих на злоякісні новоутворення. Так, серед кожних 52 мешканців нашої країни є 1 хворий онкологічного профілю (!). Внаслідок передчасної смерті від злоякісних новоутворень осіб працездатного віку Україна щорічно втрачає понад 260 000 людино-років життя. Динаміка ураження населення нашої держави злоякісними новоутвореннями за десятиріччя характеризується збільшенням кількості випадків за період з 1994 по 2004 роки від 307,4 до 328,5 на 100 000 населення [2, 17].

За розрахунками спеціалістів Національного канцер-реєстру України, кількість вперше захворівших на злоякісні новоутворення в Україні може зрости в найближчий час до 200000 випадків (!) [12].

Також відбувається перерозподіл вікових показників у зв'язку з підвищенням захворюваності на злоякісні новоутворення молодших вікових груп, проте пікових значень показники захворюваності досягають у віці 75-79 років [12]. Суспільне значення злоякісних новоутворень обумовлене збільшенням демографічного навантаження населення працездатного віку, скороченням тривалості життя, прямими та опосередковими економічними втратами. Вплив злоякісних пухлин на сім'ю також багатоплановий: це зниження доходу, розпад сім'ї, сирітство, удівство, втрата престижу, достатку [9].

Тому проблема злоякісних новоутворень в Україні остаточно вийде за межі охорони здоров'я, набираючи масштабів і значення глобальної соціальної проблеми [17].

Забезпечення ефективної спеціалізованої онкологічної допомоги та адекватної соціальної допомоги хворим зі злоякісними новоутвореннями є найважливішою проблемою не лише в розвинених країнах світу (США, Західна Європа, Японія, Китай), а й в Україні. Про це свідчить наказ міністра охорони здоров'я України «Про заходи подальшого покращення і розвитку онкологічної допомоги населенню» № 208 від 30.12.1992 р. [9].

Актуальність проблеми визначається не лише підвищенням рівня захворюваності населення, високим рівнем інвалідності та летальності хворих на злоякісні новоутворення, їх передчасною смертністю, але й складністю своєчасної (тобто ранньої) діагностики, високою вартістю і складністю спеціального лікування (комбінованого та комплексного) хворих на злоякісні пухлини, складною екологічною ситуацією в Україні [18].

Вирішення проблеми покращення якості надання онкологічної допомоги населенню України шляхом розробки концепції Закону України «Про державну підтримку осіб з онкологічними захворюваннями» показано у фундаментальних наукових роботах видатних вітчизняних вчених та клініцистів: заслуженого діяча науки та техніки України, професора С.О. Шалімова, керівника відділу абдомінальної онкології Інституту раку МОЗ України («Організація онкологічної допомоги населенню України», 1999; «Рак в Україні, 2005-2006 (захворюваність, смертність, показники діяльності онкологічної служби)», 2007; Державна програма «Онкологія». Доповідь про виконання в 2002-2004 рр.»; «Концептуальні питання оптимізації онкологічної допомоги населенню на основі запровадження державної підтримки осіб з онкологічними захворюваннями», 2006; «Клінічні протоколи спеціалізованої допомоги хворим на злоякісні новоутворення (рекомендації щодо стандартизації медичної допомоги хворим на злоякісні новоутворення)», 2006), професора О.О. Литвиненко, керівника відділу загальної онкології та реконструкції молочної залози Інституту раку МОЗ України («Концептуальні питання оптимізації онкологічної допомоги населенню на основі запровадження державної підтримки осіб з онкологічними захворюваннями», 2006), старшого наукового співробітника З.П. Федоренко, керівника Національного канцерреєстру України («Організація онкологічної допомоги населенню України», 1999; «Рак в Україні, 2005-2006 (захворюваність, смертність, показники діяльності онкологічної служби)», 2007; «Концептуальні питання оптимізації онкологічної допомоги населенню на основі запровадження державної підтримки осіб з онкологічними захворюваннями», 2006; «Державна програма «Онкологія». Доповідь про виконання в 2002-2004 рр.»; «Клінічні протоколи спеціалізованої допомоги хворим на злоякісні новоутворення (рекомендації щодо стандартизації медичної допомоги хворим на злоякісні новоутворення)», 2006), професора І.Б. Щепотіна, головного онколога МОЗ України, директора Інституту раку МОЗ України (проект Концепції Державної програми «Боротьба з онкологічними захворюваннями на 2007-2016 роки»), члена-кореспондента АМН України, професора В.Ф. Москаленко, ректора Національного медичного університету ім. О.О.Богомольця МОЗ України («Концепція розвитку охорони здоров'я – стратегія реформування галузі», 2001), члена-кореспондента НАН та АМН України, професора В.Л. Ганула, керівника відділу торакальної онкології Інституту раку МОЗ України («Клінічні протоколи спеціалізованої допомоги хворим на злоякісні новоутворення (рекомендації щодо стандартизації медичної допомоги хворим на злоякісні новоутворення)», 2006), професора С.О. Тюляндина, керівника відділу хіміотерапії ДУ РОНЦ ім. М.М. Блохіна РАМН («Минимальные клинические рекомендации Европейского общества медицинской онкологии (ESMO)», 2004).

Ці видатні онкологи та організатори охорони здоров'я підкреслюють, що запровадження державної підтримки хворим на злоякісні новоутворення дозволить покращити фінансування та матеріально-технічну базу лікувально-профілактичних установ онкологічного профілю і буде сприяти покращенню якості надання онкологічної допомоги населенню України.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що, незважаючи на покращення якості надання спеціалізованої онкологічної допомоги населенню нашої держави завдяки державним заходам, кардинальних змін у профілактиці, ранній діагностиці та ефективності спеціалізованого лікування хворих на злоякісні новоутворення за останні десятиріччя не відбулось.

Визнано, що основною метою даного наукового дослідження є покращення якості надання онкологічної допомоги населенню України за допомогою державної підтримки осіб з онкологічними захворюваннями.

Протиракова боротьба в Україні входить у систему державної охорони здоров'я і має ряд специфічних функцій, зокрема:

- 1) заходи з первинної та вторинної профілактики злоякісних новоутворень;
- 2) первинну діагностику (формування підозри щодо онкологічного захворювання) та термінове (протягом 10 днів) направлення пацієнтів у спеціалізовані лікувально-профілактичні заклади онкологічного профілю;

- 3) уточнюючу діагностику та спеціальне лікування в онкологічних закладах;
- 4) державну реєстрацію нових випадків захворювання на злоякісні новоутворення та диспансерне спостереження хворих онкологічного профілю протягом всього життя в лікувально-профілактичних закладах онкологічного профілю;

- 5) паліативну та симптоматичну допомогу, яка надається силами лікувально-профілактичних закладів онкологічного профілю та лікувально-профілактичних установ загальнолікарняної мережі;

- 6) аналіз діяльності онкологічної служби України та оцінку якості спеціалізованої онкологічної допомоги хворим на злоякісні новоутворення із застосуванням сучасних інформаційних технологій;

- 7) санітарно-освітню діяльність, спрямовану на пропаганду здорового способу життя, індивідуальної профілактики злоякісних новоутворень, а також інформування населення щодо мережі спеціалізованих онкологічних закладів та сучасних методів діагностики та лікування онкологічної патології;

- 8) науковий супровід діяльності онкологічної служби України, що полягає у вивченні етіології та патогенезу злоякісних процесів, розробці та впровадженні у клінічну практику нових методів профілактики (первинної, вторинної, третинної), діагностики та спеціалізованого лікування [9].

Для реалізації зазначених державою завдань в Україні сформовано мережу науково-дослідних інститутів (на чолі з Інститутом експериментальної патології, онкології та радіобіології ім. Р.Е. Кавецького НАН України та Інститутом раку МОЗ України, кафедр та курсів онкології медичних університетів та медичних академій МОЗ України і лікувально-профілактичних установ онкологічного профілю та лікувально-профілактичних установ загальнолікарняної мережі [9].

З метою підвищення ефективності заходів з протиракової боротьби в Україні, Постановою Кабінету Міністрів України № 392 від 29 березня 2002 року була затверджена Державна програма «Онкологія» на 2002-2006 роки, а 24 липня 2006 року створено проект Державної програми «Боротьба з онкологічними захворюваннями на 2007-2016 роки» [5, 6, 18].

Одним із основних завдань Державної програми «Онкологія» на 2002-2006 роки та Державної програми «Боротьба з онкологічними захворюваннями на 2007-2016 роки» є ресурсне забезпечення затверджених стандартів лікування хворих на злоякісні новоутворення та покращення матеріально-технічної бази лікувально-профілактичних установ онкологічного профілю [9].

Річ у тім, що проблеми спеціалізованої онкологічної допомоги хворим на злоякісні новоутворення ще не знайшли в Україні остаточного рішення. Особливу суспільну напругу створює недостатня ресурсна забезпеченість спеціального лікування (комбінованого, комплексного та сполученого) хворих на злоякісні новоутворення, яке є дуже високовартісним навіть без урахування терапії супроводу. Наприклад, вартість одного курсу хіміотерапії коливається від декількох сотень гривень до декількох десятків тисяч гривень, при злоякісних ураженнях кровотворної та лімфатичної системи – у десять разів більше (тобто сотень тисяч гривень (!)). Відомо також, що в жодній країні світу хворий на злоякісну пухлину не спроможний самостійно покривати всі витрати на тривале та високовартісне лікування. Тому охоплення в нашій державі спеціальним онкологічним лікуванням первинних хворих на злоякісні новоутворення не перевищує 61%, і однією з головних причин цього є висока вартість лікування [9, 18]. Таким чином, злоякісні новоутворення є соціальною проблемою, для вирішення якої необхідна державна підтримка (в першу чергу фінансова) на рівні Президента України, Кабінету Міністрів України, а також координація зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади [18].

Метою онкологічної служби України є підвищення ефективності заходів з поліпшенням якості, у першу чергу первинної та вторинної профілактики онкологічних захворювань, підвищення рівня одужання хворих на злоякісні новоутворення, зниження показників смертності від злоякісних пухлин деяких локалізацій (рак молочної залози, рак шийки матки, рак передміхурової залози та ін.). А також для оцінки якості та ефективності роботи онкологічної служби України використовують кількісні показники, найважливішими з яких є:

- 1) захворюваність і смертність, їх динаміка та прогноз;
- 2) питома вага морфологічно верифікованих діагнозів;
- 3) охопленість онкологічних хворих спеціальним лікуванням;
- 4) летальність хворих на злоякісні новоутворення до 1 року з моменту встановлення діагнозу;
- 5) виживання хворих на злоякісні новоутворення, рівень яких відображає стан діагностики (тобто ранньої діагностики) та результативність застосованих технологій спеціального лікування (комбінованого та комплексного) [9, 17].

Сьогодні в Україні близько 40% хворих на злоякісні новоутворення умирає протягом 1 року з моменту встановлення діагнозу, показники 5-річної виживаності

не перевищують 41%, при тому навіть при таких локалізаціях, які досить успішно лікуються, а саме рак молочної залози, рак шийки матки, рак передміхурової залози, хвороба Ходжкіна. Особливу проблему онкологічної служби України становить організація реабілітації, а також догляду за хворими онкологічного профілю у зв'язку з відсутністю програм медичної, психологічної, фізичної, трудової та соціальної реабілітації хворих. Практично не вирішені проблеми хоспісів та забезпечення знеболення для хворих онкологічного профілю [9].

Вирішення першочергових завдань протиракової боротьби в Україні, підвищення ефективності заходів з профілактики, своєчасної діагностики та лікування онкологічних хворих, створення умов для продовження та поліпшення якості їхнього життя потребує, перш за все, вдосконалення нормативно-правової бази, об'єднання зусиль центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, фахівців у галузі охорони здоров'я, науковців, громадських організацій. Нинішній етап розвитку нашого суспільства з проголошенням соціального спрямування реформ, про що свідчить Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо реформування системи охорони здоров'я населення» від 06.12.2005 року № 1694/2005, особливо актуалізує необхідність запровадження нових прогресивних підходів, зокрема заходів з державної підтримки осіб з онкологічними захворюваннями, оскільки специфічні проблеми хворих на злоякісні новоутворення в сучасній законодавчій базі України не враховані [3, 4, 10, 11].

Декларація прав хворих на злоякісні новоутворення, яка була прийнята на Європейській конференції «Підтримка онкологічних хворих» у Нідерландах 28-30 листопада 1991 року, та Паризька хартія по боротьбі з раком, яка була підписана 4 лютого 2000 року, підкреслюють право хворих онкологічного профілю вести повноцінне життя в умовах, які забезпечують їх цінність і гідність, ранню діагностику і спеціальне лікування (комбіноване, комплексне та сполучене), поліпшення якості життя, медичну, психологічну, соціальну та трудову реабілітацію, а також паліативну допомогу та адекватне знеболення [9, 18].

Забезпечення зазначених прав може бути здійснене лише за умови державної підтримки хворих на злоякісні новоутворення, врегулювання основ соціального захисту та правових гарантій, гарантованого безкоштовного медикаментозного забезпечення цих хворих. Конституція України є однією з головних гарантій охорони права громадянина України на здоров'я, а також його регулятивні й запобіжні можливості [1]. Особливого значення при цьому набуває розробка і реалізація нормативно-правової бази з питань організації ранньої діагностики та спеціального лікування, реабілітації, паліативної, протибольової та патронажної допомоги хворим онкологічного профілю з поширеними та термінальними стадіями злоякісних новоутворень, спрямованої на покращення якості їхнього життя, про що свідчить Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо реформування системи охорони здоров'я населення» від 06.12.2005 року № 1694/2005 [4, 8, 13, 15, 16].

В усіх розвинених країнах світу прийнята практика державного забезпечення спеціального лікування хворих на злоякісні пухлини (наприклад, США,

Західна та Північна Європа, Японія, Південна Корея та ін.). Зусилля розвинених країн спрямовані на формування належної клінічної практики, яка гарантується на вичерпній та підкріпленій науковими доказами медичній інформації про адекватність, ефективність, безпеку та економічну доцільність медичних технологій.

Обов'язковою технологією сучасних медичних стандартів з онкології є індикатори якості медичної допомоги та якості життя хворих на злоякісні новоутворення. Спеціальне онкологічне лікування хворих повинно враховувати досягнення світової науки. При цьому окрім проведення стандартних лікувальних втручань необхідно оцінювати наявність ускладнень, відповідь злоякісної пухлини на лікування за шкалою ВООЗ, тривалість безрецидивного періоду онкологічного захворювання, а також якість і тривалість життя хворого на злоякісне новоутворення [16].

Під час виконання державної програми «Онкологія» на 2002-2006 роки, відповідно до плану Міністерства юстиції України та на виконання наказу МОЗ України № 37-Адм. від 9.03.2005 року, розроблено концепцію Закону України «Про державну підтримку осіб з онкологічними захворюваннями», де зазначено, що державна підтримка хворих на злоякісні новоутворення має бути системою загальнодержавних заходів, яка реалізується центральними і місцевими органами виконавчої влади за участю органів місцевого самоврядування, а також установами, закладами, організаціями та об'єднаннями громадян. Управління та координацію роботи щодо боротьби зі злоякісними новоутвореннями має здійснювати Міністерство охорони здоров'я України [9].

Вважаємо, що реалізація стратегічних напрямів концепції Закону України «Про державну підтримку осіб з онкологічними захворюваннями» зможе позитивно вплинути на показники здоров'я хворих на злоякісні новоутворення та показники діяльності лікувально-профілактичних закладів онкологічної служби України та дозволить:

- 1) створити систему державної підтримки хворих на злоякісні новоутворення, забезпечити для них адекватну та своєчасну медичну та соціальну допомогу;
- 2) забезпечити право кожної особи зі злоякісною пухлиною на гідне життя незалежно від стадії, перебігу та прогнозу захворювання;
- 3) забезпечити єднання зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, установ, вітчизняних та міжнародних громадських організацій, окремих громадян, спрямованих на матеріальну та духовну підтримку хворих на злоякісні новоутворення;
- 4) запобігти значним втратам валового національного продукту, зумовленим смертністю від злоякісних новоутворень осіб працездатного віку, а також знизити соціальну напругу, яка існує навколо проблеми клінічної онкології.

Література

1. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Онкологічні захворювання в Україні (Матер. парламентських слухань у Верховній Раді України 17 березня 2004 року). – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 85 с.

3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4.
4. Про невідкладні заходи щодо реформування системи охорони здоров'я населення: Указ Президента України від 6 грудня 2005 р. № 1694/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 49.
5. Про затвердження Державної програми «Онкологія» на 2002-2006 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 392 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 14.
6. Державна програма «Онкологія». Доповідь про виконання в 2002-2004 рр. / Шалімов С.О., Медведєв В.Е., Федоренко З.П. та ін. // Онкологія. – 2005. – Т.7, № 2. – С.179-185.
7. Загальнодержавна програма «Боротьба з онкологічними захворюваннями на 2007-2016 роки» // МОЗ України. – 10 с.
8. Клінічні протоколи спеціалізованої допомоги хворим на злоякісні новоутворення (рекомендації щодо стандартизації медичної допомоги хворим на злоякісні новоутворення) / С.О. Шалімов, В.Л. Ганул, З.П. Федоренко та ін. – К., 2006. – Вип. № 1. – 123 с.
9. Концептуальні питання оптимізації онкологічної допомоги населенню на основі запровадження державної підтримки осіб з онкологічними захворюваннями / С.О. Шалімов, О.О. Литвиненко, З.П. Федоренко та ін. // Укр. мед. часопис. – 2006. – № 4 (54). – С.33-39.
10. Леха В.М. Основні шляхи подальшого розвитку системи охорони здоров'я України / В.М. Леха, В.М. Рудий // К.: Вид-во Раєвського, 2005. – 167 с.
11. Москаленко В.Ф. Концепція розвитку охорони здоров'я – стратегія реформування галузі / В.Ф. Москаленко, В.М. Пономаренко // Лікарська справа. – 2001. – № 1. – С.4-8.
12. Рак в Україні, 2005-2006 (захворюваність, смертність, показники діяльності онкологічної служби) / За ред. С.О. Шалімова // Бюл. Нац. канцер-реєстру України. – 2007. – № 8. – 94 с.
13. Салман Р.Б. Реформи здравоохранения в Европе. Анализ современных стратегий / З.Б. Салман, Дж. Фигерайс. – М.: ГЕОТАР МЕДИЦИНА, 2004. – 432 с.
14. Стан онкологічної захворюваності та організації медичної допомоги онкологічним хворим в Україні і особливості її надання на регіональному рівні / Н.Г. Гойда, А.Ю. Мельниченко, С.М. Бодюл та ін. // Охор. здор. України. – 2005. – № 1-2. – С.73-75.
15. Стандарти в гематології / Я.І. Виговська, В.Л. Новак та ін. – Л.: Квар», 2002. – 165 с.
16. Тюляндин С.А. Минимальные клинические рекомендации Европейского общества медицинской онкологии (ESMO) / С.А. Тюляндин, Н.И. Переводчикова, Д.А. Носов. – М.: Изд-во РОНЦ им. Н.Н. Блохина, 2004. – 80 с.
17. Шалімов С.О. Організація онкологічної допомоги населенню України / С.О. Шалімов, З.П. Федоренко // Вісн. соц. гіг. та орг. охор. здор. України. – 1999. – № 2. – С.101-106.
18. Щепотін І.Б. Проект концепції Державної програми «Боротьба з онкологічними захворюваннями на 2007-2016 роки» / І.Б. Щепотін. – 15 с.

УДК 340.116

О.М. Іванченко

НАЦІОНАЛЬНА ТА МІЖНАРОДНА ПРАВОВА СИСТЕМА: РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЙ

Визначаючи необхідність використання категорії «правова система» в наукових дослідженнях, учені-юристи дотепер не можуть дійти єдиної думки щодо змісту даного терміна, а також взаємодії національного та міжнародного права. Існують різні уявлення про цю проблему навіть на національному рівні, не говорячи вже про рівень міжнародно-правовий.

Термін «правова система» набув широкого поширення як у вітчизняній, так і в зарубіжній правовій доктрині у другій половині минулого століття. Саме в цей час у працях із загальної теорії права дедалі частіше стала проводитися думка